

Programma Aansluiting Wind op Zee – Eemshaven

Voorstel voor Samenwerking (participatie)

Versie 1.0 (Fase tot en met vaststelling Notitie Reikwijdte & Detailniveau)

Inleiding

- Het Programma Aansluiting Wind op Zee onderzoekt de mogelijkheden voor routes voor kabels en leidingen vanaf de Noordzee naar Eemshaven. Dit gebied wordt gekenmerkt door onder andere:
 - de Waddeneilanden
 - het UNESCO Werelderfgoed de Waddenzee
 - Natura 2000 gebieden
 - hoogwaardige landbouwgebieden
 - het industrieterrein Eemshaven en het Eems-Dollard verdragsgebied.
- De uiteindelijke aanleg van de kabels kan ingrijpend zijn voor de lokale omgeving. Bijvoorbeeld natuur, landbouw, mensen en organisaties in de omgeving kunnen hierdoor positief of negatief in hun belangen worden geraakt.

Samenwerken voor betere oplossingen

- We weten dat er zorgen zijn ten aanzien van de aanleg van kabels en leidingen, de realisatie van hoogspanningsstations op land en de ontwikkeling van wind op zee. We weten ook dat we de energievoorziening zo spoedig mogelijk willen verduurzamen. We vinden het daarom extra belangrijk om dit programma uit te voeren met respect voor en in gesprek met u. Intensieve samenwerking met de omgeving leidt doorgaans tot betere plannen en oplossingsrichtingen. Door met elkaar in gesprek te gaan en te blijven over ieders belangen, zorgen en vraagstukken kunnen we als partijen gezamenlijk tot betere oplossingsrichtingen komen. Dit is dan ook het hoofddoel van het participatieproces: samen voor betere oplossingen zorgen. Uw kennis, ideeën, ervaringen en kanttekeningen zijn daarbij waardevol en worden zorgvuldig meegewogen in de besluitvorming.

Wat is een voorstel voor participatie?

- Dit voorstel voor participatie (versie 1.0) is bedoeld voor de eerste fase (tot en met de vaststelling Notitie Reikwijdte & Detailniveau) Hierin beschrijven we wat we onderzoeken: voor het Programma Aansluiting Wind Op Zee- Eemshaven: welke routes, welke technieken, met welke effecten en tot in welk detail. U bent van harte uitgenodigd om op dit voorstel te reageren in de periode van **15 april 2022 t/m 27 mei 2022**. Aanvullingen, feedback en suggesties zijn meer dan welkom.
- U kunt op drie manieren reageren. Telefonisch op werkdagen tussen 9:00 en 17:00 uur via telefoonnummer 070 379 89 79. Digitaal: via www.rvo.nl/pawoz-eemshaven Per post: Bureau Energieprojecten, Inspraakpunt PAWOZ Eemshaven, Postbus 111, 9200 AC Drachten. Wilt u uw brief ondertekenen en uw adres vermelden? Dan sturen wij u per brief een ontvangstbevestiging.

Waar kunt u op reageren?

- In eerste instantie (t/m 27 mei 2022) willen we graag uw reactie op de wijze waarop u betrokken wilt worden en op ons voorstel hiervoor. Vervolgens willen we graag uw feedback op wat er in de NRD moet komen en daarna willen we bij u toetsen wat er in de NRD staat. Hier organiseren we o.a. bijeenkomsten voor. U vindt meer informatie over hoe we u willen betrekken bij het programma verderop in dit voorstel.
- Het voorstel voor participatie wordt bij voorkeur aan het begin van een project samen met alle stakeholders vastgesteld, maar ligt niet volledig vast. In de praktijk is een participatieproces niet in beton gegoten; het proces wordt in de loop van de tijd steeds getoetst en waar nodig, in overleg met de betrokkenen, bijgesteld. Zo ook in dit geval, waarbij na elke fase een update van het participatieplan wordt gemaakt.

Startbijeenkomst

- Op 28 maart was de startbijeenkomst van het programma. We gingen met verschillende partijen (o.a. gebruikers van het land, de zee, natuur- en milieuorganisaties, gemeenten) in gesprek over het programma en haalden aandachtspunten, kennis en ervaring op voor het vervolg.
- De input van de verschillende stakeholders verzamelen en benutten we in de verdere uitwerking van het (participatie)proces. Mocht u deze bijeenkomst hebben gemist en is de bijdrage van uw organisatie wenselijk, laat ons dit vooral weten (via pawoz-eemshaven@minezk.nl). Dan kunnen wij u uitnodigen voor volgende bijeenkomsten.

Overzichtsfoto van de stakeholderbijeenkomst

Context: nut & noodzaak programma

- De behoefte aan duurzame energie in regio Eemshaven is groot; dit wordt onder andere onderschreven in de [Toekomstagenda Groningen](#). Met de aansluiting in Eemshaven wordt de verduurzaming van de energievoorziening van de regionale industrie gerealiseerd en tegelijkertijd daarmee de CO2-uitstoot gereduceerd. Dit is belangrijk voor het Klimaatakkoord en daarmee: het behalen van de nationale klimaatdoelstellingen.
- Op lange termijn draagt het programma bij aan het behoud van de Waddenzee, aangezien klimaatverandering één van de grootste bedreigingen is voor dit gebied. Het is bovendien essentieel om de afbouw van de aardgaswinning voor Noord-Nederland op te vangen.
- Naast de grote vraag van de lokale industrie naar duurzame energie in Eemshaven, is er ook behoefte aan duurzame energie in de rest van (Noord-) Nederland. De energie infrastructuur in de Eemshaven biedt (als één van de weinige locaties) goede mogelijkheden om de groene energie die is bestemd voor de rest van (Noord-) Nederland aan te sluiten op het landelijke hoogspanningsnet. Meer informatie vindt u in het voornemen. Deze staat op de website [Programma aansluiting wind op zee \(PAWOZ\) - Eemshaven | RVO.nl | Rijksdienst](#).

Nieuwe windenergiegebieden op zee

Legenda

- Eerder aangewezen windenergiegebieden
- Nieuwe windenergiegebieden

PAWOZ-Eemshaven

1. Aansluiting via elektriciteitskabels met een totaal van 4,7GW in Eemshaven:
 - a. binnen de ecologische randvoorwaarden (o.a. UNESCO, Natura 2000)
 - b. met een zo efficiënt mogelijk ruimtegebruik en een zo beperkt mogelijke impact op maatschappelijke belangen zoals landbouw, scheepvaart, natuur en recreatie
 - c. waarbij het streven is om uiterlijk eind 2031 aan te sluiten.*
2. Mogelijke routes naar Eemshaven voor aanlandingen na 2031 met waterstof en elektriciteit.
 - a. Dit is een uitgangspunt voor [Verkenning Aanlanding Wind op Zee](#) (VAWOZ) 2040 waar wordt besloten welke routes uit PAWOZ worden benut voor toekomstige verbindingen.

*Routes die we onderzoeken in dit programma, dienen aan bovenstaande uitgangspunten te voldoen. Alternatieven kunnen worden aangedragen tot en met de reactietermijn op de concept NRD.

Voorgeschiedenis

- Naar aanleiding van vragen uit de omgeving over het gepubliceerde voorkeursalternatief (VKA) voor Net op zee - Ten noorden van de Waddeneilanden (NOZ TNW) en de versnelde aanwijzing van extra windenergiegebieden heeft het ministerie van EZK besloten om nader onderzoek te doen naar de mogelijke aanlandroutes door het Waddengebied. Parallel liep het programma ['Verkenning Aanlanding Wind Op Zee' \(VAWOZ\)](#). Naar aanleiding van de verkenning en het onderzoek heeft de staatssecretaris van EZK besloten om de lopende procedure van het [Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden](#) en de aanlanding gezamenlijk met het nieuwe windgebied Doordewind in een nieuw programma gezamenlijk verder te onderzoeken. De input, ervaringen en lessen van het participatieproces bij NOZ TNW worden in het programma PAWOZ-Eemshaven benut.
- Het uitgangspunt daarbij is om op nationaal en lokaal niveau de balans te vinden in de verschillende maatschappelijke doelen, nu en in de toekomst. De uitwerking hiervan gebeurt in PAWOZ – Eemshaven. Dit programma is aangekondigd op 2 december 2021 in de [Kamerbrief over Verkenning Aanlanding Wind Op Zee 2030](#).

Overzicht van mogelijke routes

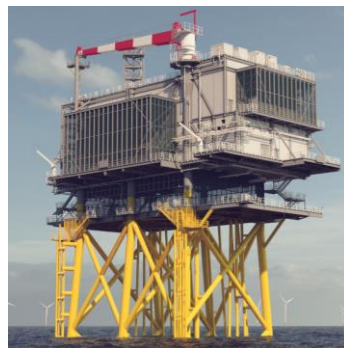
Startpunt

- Royal HaskoningDHV heeft in de zomer van 2021 een onderzoek uitgevoerd naar mogelijke routes voor kabelverbindingen door de Waddenzee ([Innovatie Doorkruising Waddengebied](#)).
- Uit dit onderzoek zijn zeven routes gedestilleerd. Het startpunt voor de onderzoeken in het programma zijn deze zeven routes. Dit wordt uitgebreid met een achtste route, de "Oude Westereems route". Deze route volgt de natuurlijke geul (die ook als vaargeul wordt gebruikt) ten westen van de kunstmatige vaargeul door de Eems.
- De acht routes door het Waddengebied zijn weergegeven op de afbeelding. De te onderzoeken routes liggen deels in het [Eems-Dollard Verdragsgebied](#). Aanvullend zijn indicatieve routes vanuit de windenergiegebieden naar het Waddengebied en verder op land ingetekend.

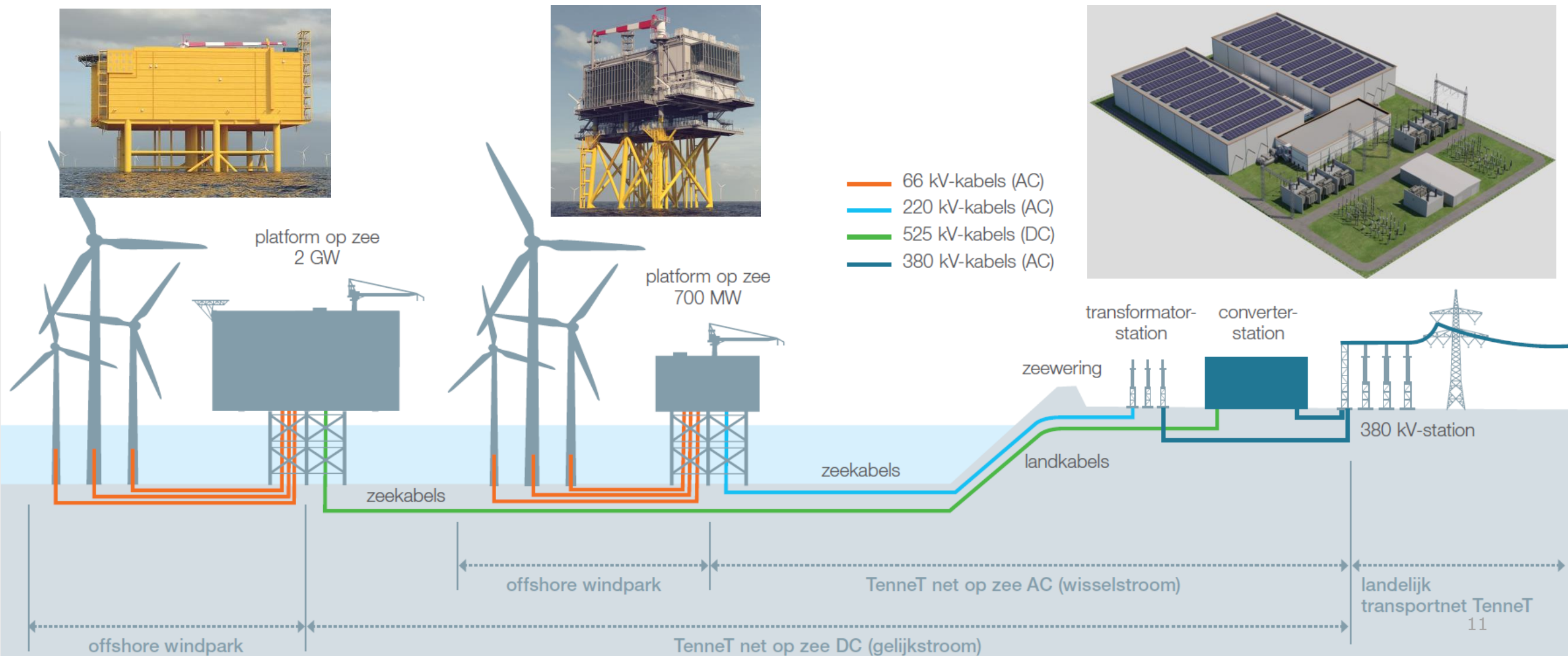

De aansluiting van een windpark op zee

- 66 kV-kabels (AC)
- 220 kV-kabels (AC)
- 525 kV-kabels (DC)
- 380 kV-kabels (AC)

Wat zijn de resultaten van het programma?

De volgende producten zijn onderdeel van het programma:

- **Notitie Reikwijdte & Detailniveau (NRD)***: wat wordt onderzocht en tot in welk detail?
- Plan milieu-effect rapport (PlanMER): milieu-effecten van de verschillende routes
- Integrale Effectenanalyse (IEA): effecten op milieu, omgeving, kosten, landbouw, toekomstvastheid, techniek
- Programma: met kaartmateriaal dat de keuzes laat zien die we hebben gemaakt op basis van de PlanMER en de IEA. Hierin laten we zien welke routes er gebruikt gaan worden voor het aansluiten van 4,7 GW met elektriciteitskabels en welke routes er in de toekomst beschikbaar zijn voor kabels en leidingen.

*De scope van dit participatievoorstel is de fase tot en met de vaststelling van de Notitie Reikwijdte & Detailniveau. Voor de opeenvolgende fases en producten wordt het voorstel aangepast en uitgebreid.

De uitdagingen

- In deze opgave zit een enorm dilemma. Tussen de windparken in de Noordzee en Eemshaven ligt ook het waardevolle en kwetsbare natuurgebied (Natura 2000 gebied en UNESCO Werelderfgoed): de Waddenzee. Evenals hoogwaardige landbouwgronden en het [Eems-Dollard verdragsgebied](#). De benodigde verbindingen tussen de windparken en Eemshaven zullen deze gebieden moeten doorkruisen. Dit vraagt om een goede balans tussen maximale zorgvuldigheid en snelheid zodat we met de omgeving komen tot de meest optimale oplossing.
- Op de volgende pagina ziet u een (niet volledig) overzicht van de thema's waar we met de verbindingen tussen de windparken mee te maken krijgen.

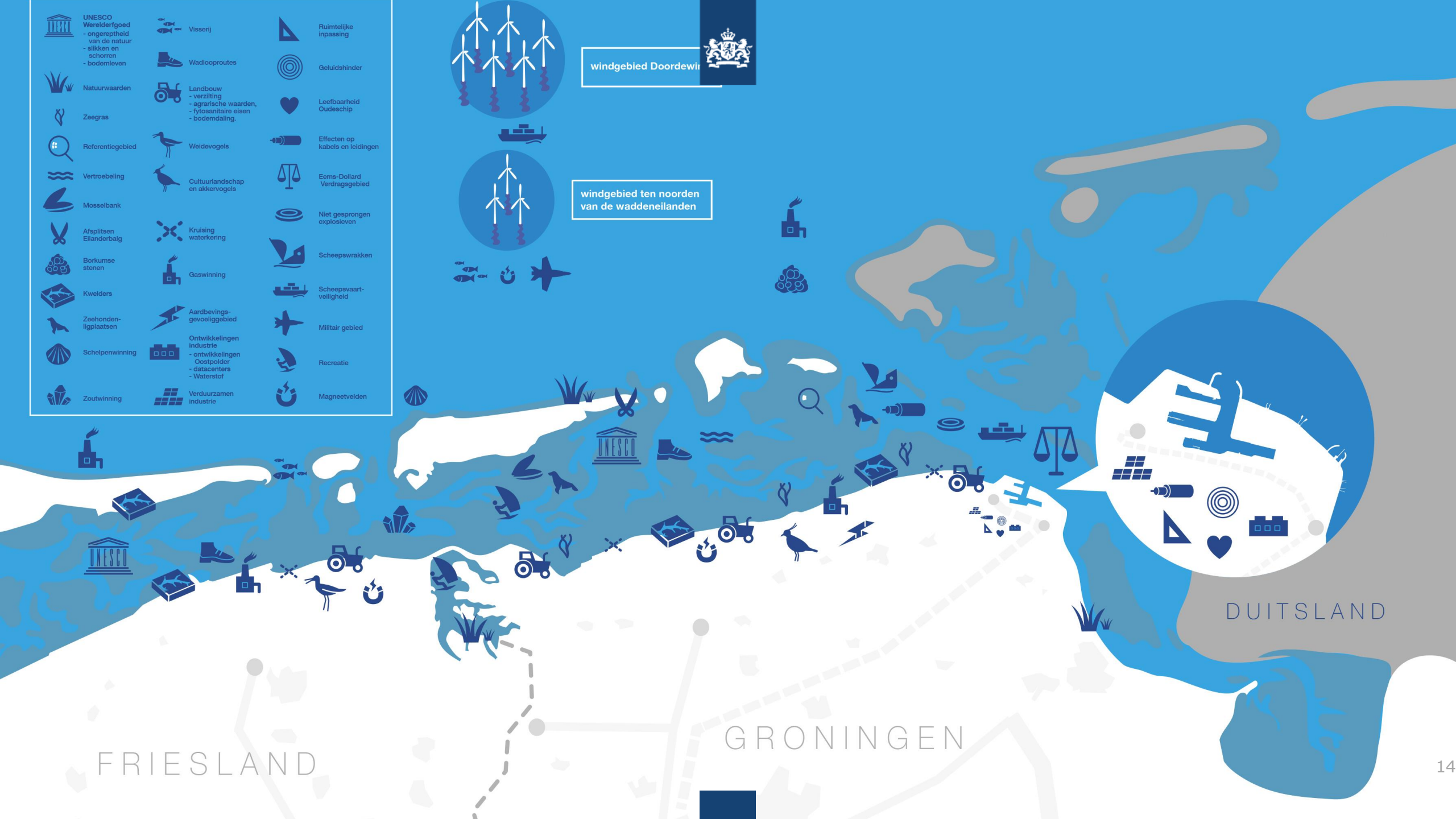
	UNESCO Werelderfgoed - ongereetheid van de natuur - slikken en schorren - bodemleven		Visserij		Ruimtelijke inpassing
	Natuurwaarden		Wadlooproutes		Geluidshinder
	Zeegras		Landbouw - verzilting - agrarische waarden, - fytosanitaire eisen - bodemdaling		Leefbaarheid Oudeschip
	Referentiegebied		Weidevogels		Effecten op kabels en leidingen
	Vertroebeling		Cultuurlandschap en akkervogels		Eems-Dollard Verdragsgebied
	Mosselbank				Niet gesprongen explosieven
	Afsplitsen Eilanderbalg		Kruising waterkering		Scheepswrakken
	Borkumse stenen		Gaswinning		Scheepvaart- veiligheid
	Kwelders		Aardbevings- gevoeliggebied		Militair gebied
	Zeehonden- ligplaatsen		Ontwikkelingen industrie - ontwikkelingen Oostpolder - datacenters - Waterstof		Recreatie
	Schelpenwinning		Verduurzamen industrie		Magneetvelden
	Zoutwinning				

windgebied Doordewij

windgebied ten noorden
van de waddeneilanden

FRIESLAND

GRONINGEN

DUITSLAND

Doelen participatieproces

Het hoofddoel is gezamenlijk tot betere oplossingsrichtingen komen. Dit doen we door:

- Het bij elkaar brengen en inzichtelijk maken van de verschillende belangen van burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen.
- Meewegen van kennis, ervaring, adviezen van de verschillende partijen in besluitvorming over wat we moeten onderzoeken en de keuze voor de uiteindelijke routes.
- Informeren/op de hoogte houden van de verschillende partijen over voortgang en keuzes. Uiteindelijke keuzes moeten te volgen en begrijpelijk/duidelijk zijn.

Randvoorwaarden & kaders

We hebben de volgende principes voor de samenwerking met medeoverheden, (maatschappelijke) organisaties en bewoners in het tot stand brengen van het programma. Deze principes zijn in lijn met de principes van de [Nationale Omgevingsvisie](#) en laten zien wie binnen het programma de regie voert en wie besluiten neemt:

- **Opgavegericht:** de opgave, volgend uit het Klimaatakkoord, om tijdig en op basis van een integrale afweging de aansluiting van wind op zee te organiseren, is een publieke verantwoordelijkheid die in formele zin ligt bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
- **Gelijkwaardig:** Rijk en regio werken zoveel mogelijk in een gelijkwaardig partnerschap samen met de maatschappelijk partijen in het programma. Er wordt gewerkt met respect voor de verschillen in bevoegdheden, wettelijke taken en middelen. Dit betekent in de uitvoering van het programma een gedeelde verantwoordelijkheid.
- **Transparant:** Besluiten worden genomen op basis van een zorgvuldige afweging en in transparantie. Alle relevante informatie wordt tijdig openbaar gemaakt en is daarmee beschikbaar voor alle partijen.

Doelgroepen

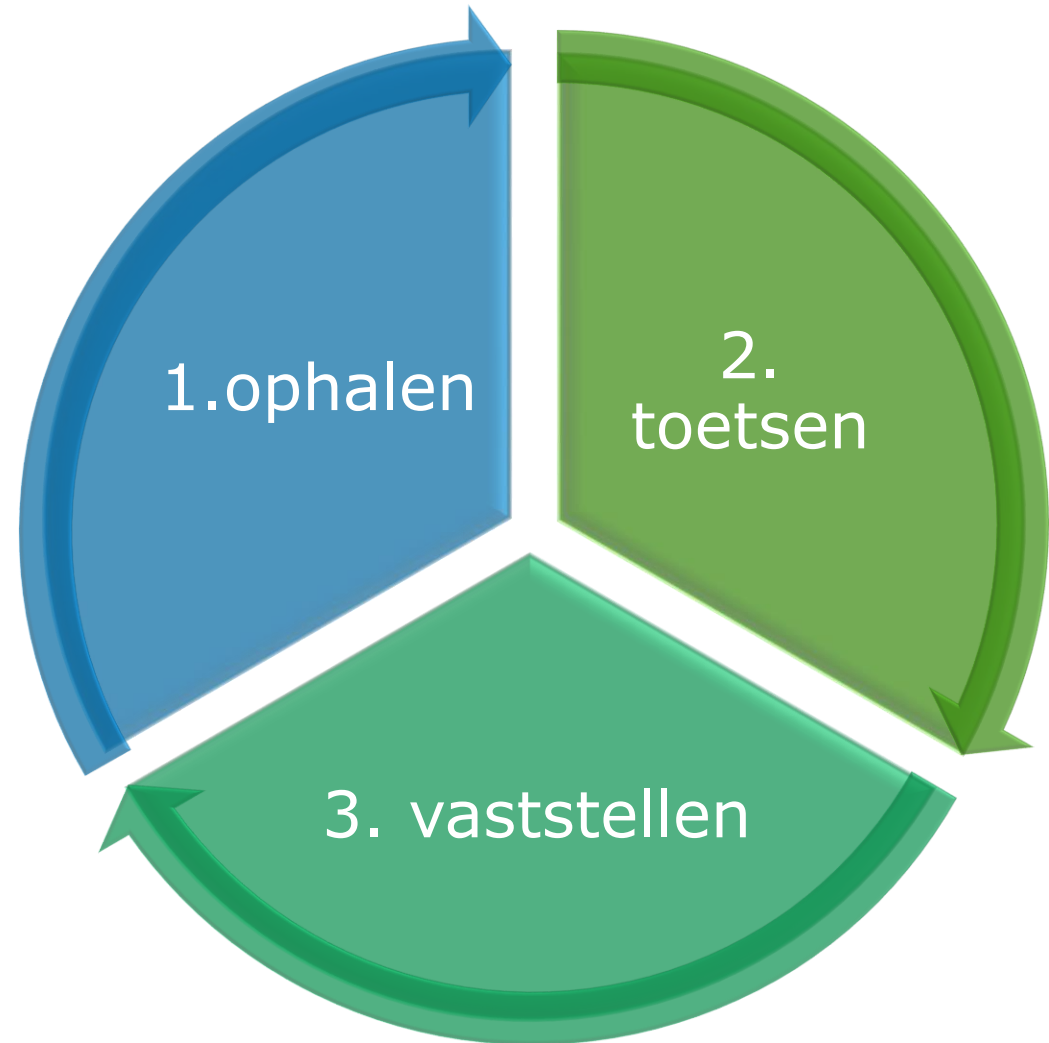
Hier vindt u een overzicht van de verschillende partijen die we willen betrekken bij PAWOZ-Eemshaven:

Omgevingsproces

- In het omgevingsproces maken we gebruik van een *feedbackloop* waarin we samen met betrokken partijen (burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties, bestuursorganen) drie rondes doorlopen: we halen 1. informatie op, 2. toetsen dit en 3. stellen vast wat er met de informatie is gebeurd.

Participatievoorstel bedrijven, maatschappelijke organisaties, bestuursorganen

- **Startbijeenkomst** 28 maart 2022: kennismaken, ophalen bijdrage participatieproces en uitdagingen (ophalen)
- **Feedback voorstel voor participatie:** 15 april 2022 – 27 mei 2022 (ophalen)
- **Omgevingsoverleg:** mei 2022: raadplegen brede groep, ophalen en kennis en ervaring, inventariseren/vaststellen thema's (ophalen en toetsen)
- **Thematische werkgroepen:** vanaf voorjaar 2022. Dit wordt nog nader uitgewerkt, maar bestaat waarschijnlijk uit 2 rondes en worden georganiseerd rondom een specifiek thema met een specifieke groep stakeholders (ophalen en toetsen)
- **Concept Notitie Reikwijdte & Detailniveau** (wat onderzoeken we tot in welk detail?) **(NRD) ter inzage:** najaar 2022 (toetsen)
- **Vaststellen NRD:** december 2022 (vaststellen)

Als de NRD is vastgesteld, volgt een update van het participatieplan met de uitwerking voor de volgende fase, die van de milieu-effect rapportage (MER).

Participatievoorstel burgers

- **Feedback voorstel voor participatie:** 15 april 2022 – 27 mei 2022 (ophalen)
- **Digitale informatiebijeenkomst:** 21 april 2022 (ophalen)
- **Bewonersavonden** (fysiek) in Het Hogeland, Ameland, Schiermonnikoog, Noardeast-Fryslân: 13 – 27 juni 2022 i.s.m. gemeentes (ophalen)
- **Concept Notitie Reikwijdte & Detailniveau** (wat onderzoeken we en tot in welk detail?)(**NRD**) **ter inzage:** najaar 2022 (toetsen)
- **Bewonersavonden** (fysiek) in Het Hogeland, Ameland, Schiermonnikoog, Noardeast-Fryslân: najaar 2022 i.s.m. gemeentes (toetsen)
- **Vaststellen NRD:** december 2022 (vaststellen)

Als de NRD is vastgesteld, volgt een update van het participatieplan met de uitwerking voor de volgende fase, die van de milieu-effect rapportage (MER).

Participatievoorstel gebruikers land/agrariërs

Bij een aantal routes zal er sprake zijn van een groter landtracé. Voor deze routes lopen specifieke onderzoeken op het gebied van verzilting en agrarische waarden. Vanwege deze onderzoeken en de mogelijke impact op agrariërs, wordt deze doelgroep apart in dit participatievoorstel benoemd. Specifiek voor dit onderwerp is er een Bestuurlijk Overleg Landbouw met de betrokken partijen.

- **Feedback voorstel voor participatie:** 15 april 2022 – 27 mei 2022 (ophalen)
- **1-3 informatiebijeenkomsten:** april-juni 2022 i.s.m. LTO Nederland, ook bestemd voor niet-LTO leden (in samenhang/afstemming met verziltingsonderzoek) (ophalen)
- **Concept Notitie Reikwijdte & Detailniveau (NRD)** (wat onderzoeken we en tot in welk detail) **ter inzage:** september 2022 (toetsen)
- **Vaststellen NRD:** december 2022 (vaststellen)

Als de NRD is vastgesteld, volgt een update van het participatieplan met de uitwerking voor de volgende fase, die van de milieu-effect rapportage (MER).

Planning

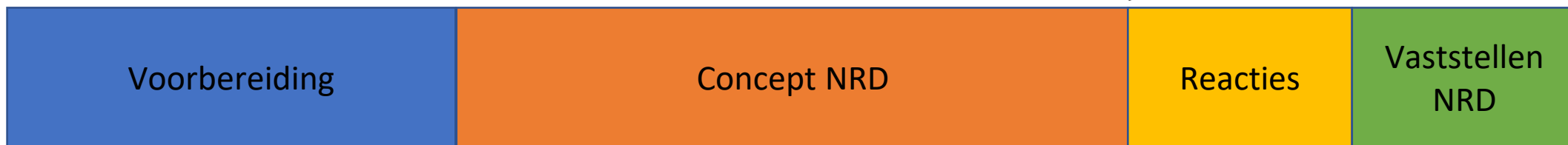
2022

Januari

April

September

November

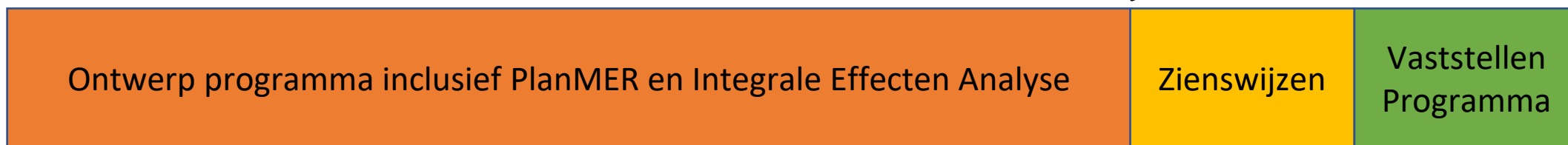

2023

Januari

September

November

2024

Verankering resultaten

- Na elke participatievorm (werkgroep, bijeenkomst, inzage) krijgen de betrokkenen binnen 2 weken een verslag (+ zodra deze beschikbaar is, een terugkoppeling met wat er is gebeurd/besloten met de input) via e-mail. Voor vragen kun je altijd terecht via: pawoz-eemshaven@minezk.nl. We proberen e-mail binnen 3 werkdagen te beantwoorden.
- Andere partijen worden op de hoogte gehouden via de website: [Programma aansluiting wind op zee \(PAWOZ\) - Eemshaven | RVO.nl | Rijksdienst](#). Hier vind je o.a. het voornemen, de kennisgeving, (updates van) het participatieplan, de concept NRD en de definitieve NRD en geanonimiseerde verslagen van bijeenkomsten.
- Inherent aan dit proces is dat we niet elk belang kunnen dienen, maar een zorgvuldige afweging moeten maken tussen belangen. Deze afweging wordt gemaakt binnen de Waddengovernance met het Bestuurlijk Overleg Waddengebied, het Omgevingsberaad Waddengebied, de Beheerautoriteit Waddengebied en de Waddenacademie. We streven ernaar zo goed mogelijk uit te leggen op basis waarvan we welke keuzes hebben gemaakt, zodat deze in ieder geval duidelijk en te volgen zijn.

Communicatie

- Website: [Programma aansluiting wind op zee \(PAWOZ\) - Eemshaven | RVO.nl | Rijksdienst](#)
- Platform/digitale database voor kennisdeling tussen/met stakeholders + krachtenveldanalyse op thema's
- E-mail: pawoz-eemshaven@minezk.nl
- Periodieke update/nieuwsbrief: (juni, sept, nov 2022) naar stakeholders (verwijzen naar website/landingspagina). Aanmelden voor de nieuwsbrief kan op de website.
- Standaard set communicatiemiddelen over het programma:
 - Animatie 30-60 sec (visie op energietoekomst en rol PAWOZ hierin)
 - Infographic met contouren programma
 - Online magazine met interviews verschillende partijen over hun visie, standpunten en kennis (een natuur- en milieuorganisatie, ministerie, waterschap, gemeente, kabel en leidingeigenaar, vertegenwoordiging industrie, bewonersvereniging, gebruikers land (agrariër), gebruiker zee)

Organisatie

- **Minister voor Klimaat en Energie:** Bevoegd gezag. Verantwoordelijk voor de op te leveren producten. Voor het opstellen van de NRD geven we een opdracht aan een nader te bepalen adviesbureau.
- **TenneT:** Kennisdrager en toekomstig initiatiefnemer. Adviseur op gebied van techniek, kosten, energiesystemen etc.
- **Gasunie:** Kennisdrager energiesystemen, technische en ruimtelijke mogelijkheden rondom de aanlanding van een eventuele toekomstige waterstofverbinding.
- **Burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties, wetenschappers, bestuursorganen:** partijen in de regio, zowel in adviserende als besluitende rollen.

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

www.rvo.nl/pawoz-eemshaven

pawoz-eemshaven@minezk.nl

070 379 89 79

(op werkdagen tussen 9.00 en 17.00 uur)